

מראי מקומות- בבא מציעא צ"ז

הרי הוא נחשב שאלה בבעלים, ורק בעת אכילה ולילה, דלאו בר עבודה, אז אינו חשוב שהוא נשאל לבני העיר [ומשמע דאע"פ שעכשיו אינו עושה מלאכה כלל, אבל כיון שהוא משועבד לכל בני העיר, הרי"ז שאלה בבעלים]. וע"ע **בריטב"א החד'** דהביא מרבנו הגדול דכל זמן שהוא עושה מלאכה לא' מבני העיר, הרי הוא כאילו עושה לכולם, ובכולם הו"ל שאלה בבעלים. אבל דייק מרש"י דס"ל דרק לאותו שהוא העושה מלאכה בשבילו הוי נחשב כשאלה בבעלים (ולכאו' בזה נח' גם הראב"ד והריטב"א ישנים).

(ה) **איהו שאיל להו ביומא דכלה- הק' המגן האלף (תכ"ט, א')**, הרי גם התלמידים משועבדים לו ביומא דכלה שלא לשנות הלימודים, וקיי"ל דהיכא דשניהם אינם יכולים לשנות, דאין בזה שאלה בבעלים כלל, וא"כ למה אמרי' דאיהו שאיל להו. וכ' דלכאו' עוד ק', למה אמרי' שאין הרב חשיב שואל אם יכול לשנות ממס' למס', הרי לכאו' פשוט הוא דפועל שיכול לבחור איזה פעולה הוא רוצה לעשות, מ"מ הרי הוא נחשב נשאל לבעלים, ומ"ש רב לתלמיד. וכ' דעכצ"ל דמיירי כאן דאין הרב שכור להתלמידים, אלא שהתנדבו הרב והתלמידים ללמוד זה עם זה בחנם, ובאמת הנאת שניהם שוה, רק כיון דהרב יכול לשנות ממס' למס' בעל כרחן של התלמידים, א"כ נחשב שהם שאולין לו. אבל ביומא דכלה, דהרב משועבד להתלמידים להשיב שאלות שלהם בענין המועד, א"כ לענין תשובת שאלה הרי אין ענין מהתלמיד להרב, אלא רק מהרב להתלמיד. וכיון שכן, נמצא שהוא רק שאול להם ביומא דכלה. אבל אה"נ, לפ"ז אם הי' הרב שכור להתלמידים, אז אפי' בשאר ימות השנה נחשב שהוא נשאל להם.

(ו) **השואל את הפרה, שאלה חצי היום, וכו'- כ' תוס' דמה דנקט כל הציורים אלו, היינו בתורת לא מיבעיא לענין יחלוקו, דהיינו לענין אם נחשב דררא דמונא בהסיפא דאמרי' יחלוקו, דלא מיבעיא שאלה לחצי יום ושכרה לחצי יום, שהכל ביום א', ושפיר**

(א) **כי האי גוונא מאי, כי מתה מחמת מלאכה דמי או לא- ע' בש"ך (חור"מ ש"מ, ו') שהביא מש"כ התרומת הדשן שדימה ציור זה למי שמשאיל כלי זיין לחבירו כדי לחסום עם השונאים, ולקחו השונאים הכלי זיין, דזה נחשב מתה מחמת מלאכה. וכ' הש"ך דלכאו' אי"ז דמיון היטב, שהרי בשלמא בהא דעכברים, כיון דכל השאלה של השונרא הי' כדי להרוג העכברים, אם השונרא הי' חלש באופן שהעכברים יהרגוהו, א"כ הו"ל פשיעה דמשאיל, משא"כ בהא דכלי זיין, דצריך ג"כ בעל הכלי זיין לעשות המלחמה, וא"כ אי"ז פשיעה דמשאיל מה שלקחו השונאים הכלי**

זיין [ואולם, לפי מה שהבאנו בדף צ"ו מהרשב"א דסברא דמתה מחמת מלאכה הוא משום דהמשאיל יודע דאולי זה יקרה בתוך המלאכה, אולי יש ליישב דברי התרוה"ד, ויש לע'].

(ב) **גברא דנשי קטלוהו לית דינא ולית דיינא- פי' הריטב"א, דהיינו דלא הי' לו להשואל להעלות על לב שיהרגוהו, ולכן אינה פשיעה, אלא מתה מחמת מלאכה [דהיינו, כמו שפי' תוס' דשאלת הגמ' הוא אם הי' פשיעה או לא, אבל הי' פשוט דאם אינה פשיעה, דהוי מתה מחמת מלאכה (ואינו אונס דחייב בה)].**

(ג) **נימא לי' אשקיין מיא, דהוי שאלה בבעלים- הק' הריטב"א ישנים, מה חידש לנו רבא, הרי כבר ידענו הדין שאלה בבעלים. ותי' דאע"ג דהשקאת מים הוא מלאכה קלה, מ"מ נחשב שאלה בבעלים כמו אם הי' עבודה רבה. ועוד תי' דזהו דבר שאין אנשים מקפידים עליה, וא"כ עצה טובה היא דיכול לומר כן לשום אדם וע"י כן יהי' נפטר משום שמירה בבעלים.**

(ד) **אמר רבא, מקרי דרדקי, וכו', כולהון בעידן עבידתייהו כשאילה בבעלים דמו- כ' הריטב"א ישנים, דבא רבא לאשמעינן, דאע"ג דבכל שעה הוא עושה מלאכה לאחרים, ולא להשואל דוקא, א"כ עכשיו שעושה להשואל, הו"א דאינו חשיב שהוא נשאל לו, שהרי באמת הוא נשאל לכולהו, קמ"ל רבא דעכ"פ לההיא שעתה נשאל לו. עוד הביא מהראב"ד דבאמת כל עידן עבידתייהו מושאל הוא לכל בני העיר, ואפי' אם אינו עושה עכשיו לזה השואל כלום, מ"מ**

אבל התם המחייב הוא מה שאינו רוצה לישבע, ולכן בכה"ג לא אמרי' מתוך וכו'.

(ח) **לימא תהוי תיובתא דר' נחמן- הק' תוס',** מהו הקו', הרי מתני' מוקי לה כסומכוס, דס"ל דממון המוטל בספק חולקין, אבל ר' נחמן א"ש כרבנן דס"ל המע"ה, ולכן שפיר אמרי' דברי ושמא לאו ברי עדיף, דאזלי' בתר המוחזק. ותי' דלסומכוס הוי כאילו שניהם מוחזקים בה, וכיון דלסומכוס ברי מהני כנגד שמא, א"כ ה"ה לרבנן יועיל ברי כנגד שמא עכ"פ שיהי' יחלוקו. ונח' האחרונים בכוונת תוס'. כ' **הקונטרס הספיקות (א', ה')** דכוונת תוס' הוא דמה דס"ל לסומכוס דאמרי' יחלוקו, היינו משום דע"י הדררא דממונא, הוי כאילו שניהם מוחזקים בה, וא"כ ממילא אמרי' יחלוקו. אבל ע' **בקובץ שעורים (ב', ט', ז')** שכ' ד"אין הכונה דמשו"ה חולקין משום דהוי כאילו שניהם מוחזקין, אלא אדרבא, מפני שהדין הוא יחלוקו, ע"כ הוי כאילו שניהם מוחזקין". וכיון שכן, נמצא דכ"א אינו מוחזק אלא בחצי', ובחצי' השני' הוא מוציא ממש, ואם אפ"ה ס"ל לסומכוס דיכולין להוציא ממנו לגמרי, ע"כ היינו משום דברי ושמא ברי עדיף, ולא מצינו דחכמים חולקים עליו בזה.

(ט) **מנה לי בידך והלה אומר איני יודע- כ' תוס'** דדוקא באומר איני יודע אם נתחייבתי אמרי' כן, אבל באומר איני יודע אם פרעתיך, לכ"ע אמרי' דברי עדיף. ומה דציור דמתני' דומה לאיני יודע אם הלוייתי, כ' תוס' שהוא משום דכיון שמחזיר לו א' מהפרות (ואולי החזיר השאולה), הו"ל כאילו אומר איני יודע אם השאילתני אם לאו. וע' **בקצות (ש"מ, ד', ד"ה ומ"ש)** דביאר בדברי תוס' דס"ל דשעבוד של השומר אינו אלא משעת האונס, וא"כ שפיר הו"ל איני יודע אם השאלתני. אולם כ' **התוס' הרא"ש** דמה שדומה לאיני יודע אם הלוייתי, היינו משום דכשם דבאיני יודע אם הלותני מסתפק בדבר שראוי להסתפק, ה"ה כאן, ואינו דומה לאיני יודע אם פרעתיך, דשם הי"ל למידע אם החזירו או לא. **והא** דהיכא דאינו יודע אם פרעתיך חייב, כ' **הרי"ף בב"ק (מד: בדפיו)** דהיינו משום דאין ספק מוציא מידי ודאי. אולם ע'

הוי דררא דממונא, אלא אפי' שאלה היום ושכרה למחר, וכו'. ועוד כ' **הרשב"א** בשם **הראב"ד** באו"א, דמה דקתני ברישא דמתני' דמשאיל אומר ברי ושואל אומר שמא דחייב, ה"י שייך לומר דהיינו משום שהחזקה שאלה באותו יום עצמו, ובשאלה ליום ושכרה ליום, עכ"פ היתה פרה זו ג"כ בחזקת שאלה בודאית, משא"כ בשתי פרות, היינו יכולין לומר דאין כאן שום חזקה בפרה זו עצמה לענין שאלה, וא"כ ה"א דבזה לא אמרי' בו"ש ברי עדיף, קמ"ל דאף בזה השואל חייב.

(ז) **והלה אומר איני יודע חייב- ע' בתוס' שהביא** מה שמסיק הגמ' דהמשנה מיירי בכגון שיש עסק שבועה ביניהם, ובזה אמרי' דמתוך שאינו יכול לישבע משלם. והק' תוס', למה צריך לאוקמי' הכי, הרי בלא"ה צריך לישבע שמתה כדרכה (ולא ה"י בפשיעה או גניבה ואבידה), וא"כ לימא דנגלגל משבועה דכדרכה מתה וליתחייב שבועה דשכורה היתה, וכיון שאינו יכול לישבע יהי' פטור. ותי' בשם הר"י דאין מגלגלין שבועה אא"כ הנתבע טוען ברי, דומיא דסוטה. ועוד תי' תוס' דלא אמרי' גלגול שבועה היכא דהתובע אינו ברי אא"כ יש כאן דבר הדומה. **עוד** תי' **הרא"ש (סי' י')**, די"ל דלא אמרי' מתוך שאינו יכול לישבע משלם אלא היכא שאינו יכול לישבע עיקר שבועה שהוא על עיקר טענת התובע, אבל לא אמרי' מתוך שאינו יכול לישבע משלם על גלגול שבועה. **וכ' הקובץ שעורים (ב', ז', ד')** דיש לפרש דמה שנח' הראשונים אם אמרי' מתוך שאינו יכול לישבע משלם בהשבועה של גלגול, תלוי בביאור מה שמתוך שאינו יכול לישבע משלם. דאם אמרי' דאינו יכול לישבע היינו כמו שאינו רוצה לישבע דמשלם, אז כמו דודאי מי שאינו רוצה לישבע הגלגול שבועה ודאי צריך לשלם, שהרי הוא מחוייב שבועה, ולכן חייב לשלם אם אינו נשבע, ה"ה מי שאינו יכול לישבע. אבל אם מה דאמרי' מתוך וכו' היינו משום דבעצם מוטל עליו חיוב ממון, רק דיכול לפטור עצמו בשבועה, הרי בגלגול לא שייך סברא זה, דהא גלגול אינו יכול לחייבו ממון, דנלמד מסוטה, דלית בה חיוב ממון [אולם ודאי מי שאינו רוצה לישבע צריך לשלם,

(א) ר' הונא ור' יהודה אמרי חייב - ע' בספר הזכרון להגר"ח שמואלביץ (עמ' תריט) מהגר"ח פ' שיינברג שהביא ה' מהלכים באחרונים לבאר למה מהני ברי ושמא להוציא ממון מהמוחזק. (א) שערי ישר (ו'), (ח), דברי ושמא הוא רק בהל' טוען ונטען, ורק בדיני ממון. והיינו, דהטענה גומרת להחזיק בממון מי שיש לו טענה טובה ולהשני אין לו טענה, וכן הביא מהקור"ש בכתובות (כו), וע"ש שהק' ממ"ש"כ הרא"ש בשם ר' יונה דשייך ברי ושמא גם לענין נאמנות של איסור והיתר. (ב) בית יעקב (כתובות ט:), דכיון דהמוחזק אינו יודע אם הממון שלו הוא, והתובע יודע בברי, שייך לומר ברי ושמא ברי עדיף, כיון שזה אינו יכול להחזיק בממון אחרים מספק, וזה מחזיקו בברי. (ג) פני יהושע, דברי עדיף משום החזקה שאין אדם תובע א"כ יש לו, וכיון שטוען הנתבע שמא, נאמן התובע, דמהכ"ת נחזיקנו ברשע, ולדבריו הרי ברי ושמא מהני מתורת בירור (וע"ש מה שהק' דלמה אי"צ כל מוצא אבידה להשיב להאומר שלו הוא מדין ברי ושמא). (ד) אמרי בינה (טו"ג), שפי' על דרך הפנ"י, שהוא משום החזקה שאין אדם תובע א"כ יש לו, אבל משמע דאין העיקר שהוא בירור, אלא משמע דהעיקר הוא הספק גזל. (ה) גדול א' - דמה דאמרי' דצריך ראי' גמורה להוציא ממון ממוחזק, זהו רק במקום ספק, אבל י"ל דהיכא דיש א' שהוא ברי, א"כ אי"ז חשיב מקום ספק כלל, דהשמא אינו יכול לחדש ספיקות, וא"כ אי"ז חשיב מוציא, ולכן אינו צריך להביא ראי', שהרי אנו אומרים דהממון שלו, ואין שום ספק.

בט"ז (בתשו', נדפס בשו"ע חו"מ סוף סי' ע"ה) שפי' באו"א - דהביאור בהא דאמרי' דברי ושמא לאו ברי עדיף, ואמרי' משום דאוקמי' ממונא בחזקת מרי', היינו משום דמוקמי' בחזקה קמא שהי' קודם שנולד הספק, דלא הי' עליו שום חוב, וא"כ מוקמי' בחזקה זו ופטרי' [ולכאו' מבואר מדבריו שהוא הבין דמה דאמרי' הכא דאוקמי' ממונא בחזקת מרי', אי"ז משום סברא דמאן דכאיב ל' כאיבא, וכי', אלא דהוי בגדר חזקת מ"ק, וכבר דנו בזה האחרונים (קונטה"ס, נתיבות) בעיקר גדר המע"ה, ואכ"מ]. וא"כ, ה"ה הכא, כיון דקודם שנולד הספק הי' בחזקת חיוב, א"כ מוקמי' לה באותה חזקת חיוב. עוד ביאור אי' בשב שמעתתא (ב'), דמה דאמרי' דאיני יודע אם פרעתך חייב, היינו משום דאמרי' דברי ושמא ברי עדיף. דהיינו, דמה דבאיני יודע אם נתחייבתי אמרי' דלאו ברי עדיף, היינו משום דע"י החזקת ממון דמסייע להשמא, משוי' לי' כמו ברי, ולכן לא מוציאינן ממון מספק. אבל באיני יודע אם פרעתך, דכבר איתרע החזקת ממון, כיון דודאי הי' חייב לו מעיקרא, א"כ אין כאן חזקה, וא"כ אמרי' דברי ושמא ברי עדיף.

(י) ר' הונא ור' יהודה אמרי חייב - הק' תוס', הרי בב"ק (מו.) ר' יהודה עצמו אומר בשי' רבנן דהמע"ה אפי' במקום ברי ושמא, וא"כ למה כאן ס"ל דברי ושמא ברי עדיף. ותי' דשאני התם דהי' הברי ברי גרוע והשמא טוב, וכאן הרי הברי טוב והשמא גרוע. וע' בקובץ שעורים (ב"ב תסא) דחקר היכא שהן שוין, דהיינו דהברי והשמא טובים, או שניהם גרועים, מהו הדין, האם עיקר תלוי שיהא הברי טוב, או דלמא שיהא השמא גרוע. והביא ראי' ממה שהק' העולם, ליהמני' להשמא גרוע דאינו יודע, שהרי הי' יכול לטעון ברי (דלכאו' החסרון דשמא גרוע הוא ממה שאיננו מאמינו שאינו יודע). ולכאו' התירוץ הוא דאעפ"כ הברי עדיף, וא"כ לכאו' מבואר דברי טוב עדיף אפי' במקום שמא טוב. וכן הביא ראי' ממה שכ' תוס' דהאומר זה אחי הוי ברי טוב כיון שהוא ירא שמא ישאלו וידעו שהוא משקר. ושם הרי ודאי השמא של האחים הוא שמא טוב, ומ"מ תוס' מדמהו לברי טוב ושמא גרוע, א"כ ע"כ העיקר הוא מה שיהי' ברי טוב.